

VIII. APÉNDICES

VIII. 1. LIBRO PRIMERO DEL *CARMEN PASCHALE*

VIII. APÉNDICES. EL LIBRO PRIMERO DEL *CARMEN PASCHALE*.

A continuación presentamos el texto que propone Arévalo para el libro primero del *CP* de Sedulio. Nuestro propósito ha sido valorar el trabajo de editor de Arévalo con respecto a su edición de Sedulio, centrándonos en el libro primero del *CP*; por tanto, hemos considerado necesario ofrecer en nuestro trabajo el texto que nos sirve de base para conocer el trabajo arevaliano. Ofrecemos el texto de Sedulio que edita Arévalo y los comentarios de él, es decir, los *Scholia*.

Para la reproducción del texto seduliano hemos adoptado el mismo texto que Arévalo edita, con las mismas grafías y puntuación. Hemos tomado en consideración las correcciones y *addenda* que al final de la edición hallamos, aunque, como ya dijimos, ninguna afecta al libro primero del *CP*¹; por otra parte, cabe decir que no añadimos en el texto las conjeturas propuestas por Arévalo, ya que él tampoco las insertó en su texto. Repetimos que mantenemos el mismo texto de la edición seduliana, lo que significa que algunas de las conjeturas que Arévalo proponía para su texto no aparecen en el cuerpo del texto si él mismo no las añadía ya en su edición. Es, por tanto, un texto conservador el que presentamos.

Como puede verse, el texto del *CP* está acompañado de una serie de notas al pie. No es un aparato crítico en el sentido que actualmente se entiende; no ha sido nuestra intención realizarlo. Tan sólo hemos pretendido ofrecer el texto de Sedulio arevaliano, dando cuenta de todas aquellas variantes de lectura de códices, manuscritos, ediciones y otras fuentes que Arévalo conocía; de ese modo hemos querido sistematizar y ofrecer, de un modo lo más claro posible, la información de tipo textual que Arévalo añadía en sus *Scholia* al libro primero del *CP*, aunque eso sí, atendiendo a los preceptos de la actual Crítica textual², para no despistar al lector actual. Junto a ello, creemos que esas anotaciones ayudan a acercarnos a la realidad del editor, pudiendo examinar, del mismo modo que a él debió plantearsele, las mismas dificultades y dudas en cada uno de los *loci critici* de la obra seduliana.

Para no ser muy extensos en el contenido de este nuestro “aparato crítico”, omitimos la referencia a aquellos códices que ofrecían la misma variante que aceptaba Arévalo en su texto, por lo que el nuestro sería un “aparato crítico negativo”, que recoge únicamente las *uariae lectiones* de la lectura adoptada.

¹ Las únicas adiciones que en los *Addenda* afectan a la parte de nuestro estudio se refieren a correcciones del texto del *OP* y de notas de los *Scholia* a ese mismo texto.

² Cf. BLECUA (1983) pp. 147-152.

Para la cita de *fontes critici* hemos conservado las mismas abreviaturas que Arévalo les asigna, como venimos haciendo a lo largo de nuestro trabajo. Por lo que respecta al orden en que aparecen referidas, y puesto que Arévalo no es sistemático en esto, hemos optado por citar primero y en orden alfabético aquellas fuentes cotejadas directamente por Arévalo, primero manuscritos (*Alb, Ang, Ott. 1, Ott. 2, Reg. 1, Reg. 2, Reg. 3, Reg. 4, Reg.5, Rom, Vat. 1, Vat. 2, Urb y W*) y después ediciones (*Ald, Arntz, Cap, Cell, Fabr, Gall, Grun, Had, Nebr, Parr, Torn. 2*); tras ello, siguen las fuentes conocidas indirectamente, todas en orden alfabético, y sin distinguir su naturaleza (*Alm, Barth, Bigne, Burm, Cant, Col, cod. Arntz, codd. A B C D E, cod. Lips, cod. Vulc, Edimb, ed. Lips., Mon, Nans, Poelm, sched. Poelm, Taur, Torn. 1, Torn. 3, Vet. 1, Vet. 2, Vonck y Wopk.*). Mantenemos las expresiones *nonnulli* y *alii* (*edd. mss.*) para las variantes que Arévalo menciona de un modo general y que en cualquier caso pueden ser conocidas a partir de las tablas nº 9 y 13 o en las notas de los *Scholia*. Hemos eliminado también los juicios de valor que Arévalo realiza del tipo *deprauate, male* o *minus bene*. Así, el conjunto de fuentes citadas en nuestro aparato crítico es el siguiente:

- ALB = Ms. Bibliothèque de la Faculté de Médecine, H. 434, Montpellier.
 ALD = *Editio aldina* (Venezia, 1502).
 ALM = *Codex Almeloueenianus*.
 ANG = Ms. Roma, Biblioteca Angelica. 970 (R. 5. 21).
 ARNTZ = *Editio Arntzenii* (Leouardiae, 1761).
 BARTH = *Aduersariorum commentariorum libri (...)*, Frankfurt, 1624.
 BIGNE = *Editio Margarini de La Bigne, Bibliotheca Veterum Patrum* (Paris, 1624).
 BURM = *Notae Petri Burmanni*.
 CANT = *Codex Cantuariensis*.
 CAP = *Editio Cappussoti* (Paris, s. a. [1505?]).
 CELL = *Editio Cellarii* (Halle, 1739 = 1704¹).
 COD. ARNTZ = *Codex Arntzenii*.
 COD. A. = *Codex Vulcanianus* (Bibl. Lugd.-Batav.) = COD. VULC.
 CODD. B. C. D. *Codices Nansiani* (Bibl. Lugd.-Batav.) = CODD. NANS.
 COD. E = *Codex Bibl. Lugduno Bataua*.
 COD. LIPS = *Codex Lipsiensis Academiae Paulina Bibliotheca*.
 COL = *Editio Coloniae*, 1538.
 EDIMB = *Editio Edimburgensis (= Scota)*, 1701.
 ED. LIPS = *Editio Lipsiensis* 1504.
 FABR = *Editio Fabricii* (Basel, 1564).
 GALL = *Editio Gallandi, Bibliotheca Veterum Patrum* (Venezia, 1773).
 GRUN = *Editio Gruneri* (Leipzig, 1747).
 HAD = *Editio Hadamari* (Köln, 1537).

MON = *Editio Monasteriensis*, (s. a.).
 NEBR = *Editio Nebrissensis* (Basel, 1541).
 PARR = *Editio Parrhasiana* (Milano, 1501).
 POELM = *Editio Poelmanni* (Basel, 1528).
 OTT. 1 = Ms. Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, Ottob. Lat. 35.
 OTT. 2 = Ms. Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, Ottob. Lat. 36.
 REG. 1 = Ms. Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, Reg. Lat. 333.
 REG. 2 = Ms. Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, Reg. Lat. 300.
 REG. 3 = Ms. Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, Reg. Lat. 166.
 REG. 4 = Ms. Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, Reg. Lat. 1560.
 REG. 5 = Ms. Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, Reg. Lat. 29.
 REG. 6 = Ms. Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, Reg. Lat. 2078.
 ROM = Ms. Roma, Biblioteca Nazionale Centrale, Fondo Vittorio
 Emmanuele, 952 (262).
 SCHED. POELM = *Notae Poelmanni*.
 TAUR = Ms. Torino, Biblioteca Nazionale Universitaria, E. IV, 42 (735).
 TORN. 1 = *Editio apud Tornaesium* (Lyon, 1553).
 TORN. 2 = *Editio apud Tornaesium* (Lyon, 1566).
 TORN. 3 = *Editio apud Tornaesium* (Lyon, 1588).
 VAT. 1 = Ms. Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. Lat. 1665.
 VAT. 2 = Ms. Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. Lat. 3178.
 VET. 1 = *Editio nominata "Vetus 1" ab Arntzenio* (s. l. s. a.).
 VET. 2 = *Editio nominata "Vetus 2" ab Arntzenio* (s. l. 1509).
 URB = Ms. Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, Urb. Lat. 584 (828).
 VONCK = *Coniecturae Cornelii Valerii Vonck* (1745).
 W = *Codex Aevalii*.
 WOPK = *Coniecturae Thomae Wopkensis* (1734)

Otras abreviaturas usadas en el aparato crítico son las siguientes:

add. = *addidit*
coniec. = *coniectura*
corr. = *correxit*
fort. = *fortasse*
glo. = *glossa*
litt. = *littera*
mg = *marginē*
om. = *omisit*
p. scr. = *post scriptum*
ras. = *rasura*
recent. = *recentiores*
transp. = *transposuit*.

CAELII SEDULII
CARMEN PASCHALE
INCIPIIT PROLOGVS METRICVS
AD LECTOREM.

- Paschales quicunque dapes conuiuia requiris,
Dignatus nostris accubitare toris,
Pone supercilium, si te cognoscis amicum,
Ne quaeras opus hic codicis artificis:
5. Sed modicae contentus adi solemnia mensae,
Plusque libens animo, quam satiare cibo.
At si magnarum caperis dulcedine rerum,
Diuitiasque magis deliciosus amas,
Nobilium nitidis doctorum uescere coenis,
10. Quorum multiplices nec numerantur opes.
Illic inuenies, quidquid mare nutrit edendum,
Quidquid terra creat, quidquid ad astra uolat.
Cerea gemmatis flauescunt mella canistris,
Collucentque suis aurea uasa fauis.
15. At nos exiguum de paupere carpsimus horto,
Rubra quod appositum testa ministrat, olus.

INCIPIIT CARMEN PASCHALE

- Quum sua gentiles studeant figmenta poetae
Grandisonis pompare modis, tragicoque boatu,
Ridiculoue Getae, seu qualibet arte canendi
20. Saeua nefandarum renouent contagia rerum
Et scelerum monumenta canant, rituque magistro
Plurima niliacis tradant mendacia biblis:
Cur ego dauidicis assuetus cantibus odas

2. toris] choris *Reg.1^m* thoris *Reg.1* 3. te] me *coni. Burm* 4. Ne] Nec *Reg.1^{ms} Prosa* · opus] opes *Ott.1 Nebr Poelm^{ms}* Hic nec opes quaeras *coniec. Areu.* · codicis] conditis *Rom* · codicis artificis] *trans. Alb* 5. Modicae ... mensae] Modite ... mese *Taur* 6. libens] lebet *Taur* libenti *Parr sched. Poelm* · animo] animum *Taur* · satiare] saturare *Vat.1^m Vat.2* saturari *Vat.1* saturare *Arntz* 7. At] Aut *Reg.1 Taur Prosa* 13. Cerea] Terea *Taur* Cetera *Poelm* · flauescunt] flauescunt *cod. Arntz* florescunt *Barth* · mella] mala *coniec. Areu.* · canistris] catinis *coniec. Nebr* 16. appositum] oppositum *Reg.1* · testa] testum *Urb* 17. figmenta] pigmenta *cod. Bandinus* · sua] tua *Beda* 19. Ridiculoue Getae] Ridiculo uegete *Ang Rom* 20. Saeua] Scaeuia *Vonck Sacra coniec. Arntz* 22. niliacis] iuliacis *Urb* · tradant] tradunt *Reg.1* · biblis] libris *cod. Vulc* 23. dauidicis assuetus cantibus] dauiticas assuetis uocibus *cod. Arntz*

- Chordarum resonare decem, sanctoque uerenter
 25. Stare choro, et placidis coelestia psallere uerbis,
 Clara salutiferi taceam miracula Christi?
 Quum possim manifesta loqui, Dominumque tonantem
 Sensibus, et toto delectet corde fateri,
 Qui sensus, et corda dedit, cui conuenit uni
 30. Facturam seruire suam, cui iure perenni
 Arcibus aethereis una est cum patre potestas,
 Par splendor, communis apex, sociale cacumen,
 Aequus honor, uirtus eadem, sine tempore regnum,
 Semper principium, sceptrum iuge, gloria consors,
 35. Maiestas similis : haec est uia namque salutis,
 Haec firmos ad dona gradus paschalia ducit.
 Haec mihi carmen erit : mentes huc uertite cuncti.
 Hanc constanter opem laesis adhibete medullis,
 Quos lethale malum, quos uanis dedita curis
 40. Attica cecropii serpit doctrina ueneni,
 Sectantesque magis uitam spirantis odorem
 Legis, athenaei paedorem linquite pagi.
 Quid labyrintho, Thesidae, erratis in antro,
 Caecaque Daedalei lustratis limina tecti?
 45. Labruscam placidis quid adhuc praeponitis uvis,
 Neglectisque rosis, saliuncam sumitis agri?
 Quid lapides, atque aera coli, quid fana profanis
 Proderit, et mutis animas damnare metallis?
 Parcite puluerei squalentia iugera campi,
 50. Et steriles habitare plagas, ubi gignere fructum
 Arida nescit humus : nec de tellure cruenta
 Liuida mortiferis uellatis toxica succis,

24. decem] darem *cod. Vulc* · uerenter] uerentur *Alb Ott.2 Urb uererer Poelm* 25. placidis] placitis *Nebr in nota* 27. Dominumque] Domumque *nonnulli* 28. delectet] delectat *Alb Col Poelm delecter Fabr Parr cod. Lips cod. Vulc Poelm^{m8} Wopk* 30. seruire] seruare *Cant sched. Poelm* · perenni] perennis *Rom* 31. aethereis] aetheris *Reg.1* 38. laesis] laetis *Ott.2* 40. Cecropii] Cecropei *Parr Caecropei Taur Cecropiis Wopk* · serpit] inuadit *Almel^{sl} cepit Arntz Cell cod. Barth sepit edd. inserpit Cannegieter carpit Wopk* · ueneni] ueneno *Taur uenenis Wopk* 42. paedorem] foetorem *alii* 43. Quid] Qui *cod. Arntz* · labyrintho] labyrinthaeo *Poelm laborintheo cod. Arntz* · Thesidae] Tesidae *Ald Thessidae cod. E* 44. Daedalei] Daedalii *alii mss. Daedaleis ed. Col^{fort}* · tecti] tectis *ed. Col* 45. placidis] placitis *Burm^{m8}* · quid] qui *cod. Arntz* 46. saliuncam] saluincam *Parr* 47. fana] uana *Reg.1^m Wopk.* · profanis] profani *W Ald Nebr* 48. mutis] multis *Rom^{corr} nudis coniec. Burm* · damnare] donare *coniec. Burm* 50. plagas] casas *Rom* 52. uellatis] uelatis *Ald* · succis] fucis *cod. Arntz*

- Tartareis damnata cibus : sed amoena uireta
 Florentum semper nemorum, sedesque beatas
55. Per latices intrate pios, ubi semina uitae
 Diuinis animantur aquis, et fonte superno
 Laetificata seges spinis mundatur adeptis,
 Vt messis queat esse dei, mercisque futurae
 Maxima centenum cumulare per horrea fructum.
60. Omnipotens aeterne deus, spes unica mundi,
 Qui caeli fabricator ades, qui conditor orbis,
 Qui maris undisonas fluctu surgente procellas
 Mergere uicinae prohibes confinia terrae,
 Qui solem radiis, et lunam cornibus imples,
65. Inque diem, ac noctem lumen metiris utrumque,
 Qui stellas numeras, quarum tu nomina solus,
 Signa, potestates, cursus, loca, tempora nosti,
 Qui diuersa nouam formasti in corpora terram,
 Torpentique solo uiuentia membra dedisti,
70. Qui pereuntem hominem uetiti dulcedine pomi
 Instauras meliore cibo, potuque sacрати
 Sanguinis infusum depellis ab angue uenenum,
 Qui genus humanum (praeter quos clauserat arca)
 Diluuii rapida spumantis mole sepultum
75. Vna iterum de stirpe creas, ut mystica uirtus,
 Quod carnis delicta necant, hoc praesule ligno
 Monstraret liquidas renouari posse per undas;
 Totum namque lauas uno baptis mate mundum:
 Pande salutarem paucos quae ducit in urbem
80. Angusto mihi calle uiam, uerbique lucernam
 Da pedibus lucere meis, ut semita uitae
 Ad caulas me ruris agat, qua seruat amoenum
 Pastor ouile bonus, qua uellere praeuius albo
 Virginis agnus ouis, grexque omnis candidus intrat,
85. Te duce, difficilis non est uia, subditur omnis

53. Tartareis ... cibus] Tartareo ... cibo *Reg.1 cod. Arntz cod. E* · uireta] uirecta *alii mss. et edd.* 55. intrate] intrare *Reg.1* 57. adeptis] adeptis *W* 58. Vt] Et *Vat.1* 64. et] ad *Barth* 65. metiris] concedis *Cant* 68. nouam ... terram] noua ... terra *Gall^{p. scr}* 72. angue] ungue *alii edd.* 74. rapida] rabida *Ott.2 alii edd.* grauida *W* 76. Quod] Quos *Rom^{2m}* · praesule] praestite *coniec. Nebr* praeside *coniec. Nebr Poelm^{ms}* 77. renouari] renouare *Rom.* reuocari *W* 78. Totum] Toto *Taur.* 80. Angusto] Augusto *nonnulli* 82. qua] quo *Ald.* 83. qua] quo *Ott.1 Reg.1^{1m}* 84. ouis] ouat *coniec. Burm* oues *Ott.1^{1m} Reg.1* Mariae *Reg.1st Reg.2st* · grexque] grex *Rom*

- Imperiis natura tuis : rituque soluto
 Transit in aduersas iussu dominante figuras.
 Si iubeas mediis segetes arere pruinis,
 Messorum producet hiems : si currere mustum
90. Vernali sub sole uelis, florentibus aruis
 Sordidus impressas calcabit uinitor uvas,
 Cunctaque diuinis parebunt tempora dictis.
 Indicio est antiqua fides, et cana priorum
 Testis origo patrum, nullisque abolenda per aeuum
95. Temporibus constant uirtutum signa tuarum,
 Ex quibus audaci perstringere pauca relatu
 Vix animis committo meis, siluamque patentem
 Ingrediens, aliquos nitor contingere ramos.
 Nam centum licet ora mouens, uox ferrea clamet,
100. Centenosque sonos humanum pectus anhelet,
 cuncta quis expediet, quorum nec lucida caeli
 Sidera, nec bibulae numeris aequantur arenae?
 Primus ab usque chao meritis uiuacibus Enoch
 Multa per innumeros iam secula contigit annos,
105. Natura perdente modum, quem iure creandi
 Terra tulit: genitum sed mors miratur ademptum.
 Saucia iam uetulae marcebant uiscera Sarae,
 Grandaeuo consumpta situ, prolemque negabat
 Frigidus annoso moriens in corpore sanguis:
110. Quum, seniore uiro, gelidi praecordia uentris
 In partum tumuere nouum, tremebundaque mater
 Argentis onerata sinus, spem gentis opimae
 Edidit, et serum suspendit ad ubera natum.
 Mactandumque deo pater obtulit, at sacer ipsam
115. Pro pueri iugulis aries mactatur ad aram.
 O iusti mens sancta uiri! pietate remota,
 Plus pietatis habens, contempsit vulnera nati,
 Amplexus praecepta dei, typicique cruoris

87. dominante] nominante W 89. producet] producit *Rom Urb* dabit *Reg.* [2]st 93. Indicio] Iudicio *Ott.2* 95. constant] extant *sched. Poelm* 96. relatu] uolatu *coniec. Burm* meatu *coniec. Burm* 97. animis] alis *coniec. Burm* · patentem] potentem *Reg.1* sonantem *Rom^{ms} Urb* 98. aliquos] paucos *W Parr. cod. E^{fort} parcus cod. E^{fort} patulos coniec. Burm* 99. clamet] sonet *Vat.1* 103. ab] ad *cod. Dauisius Lips* · chao] chaos *Rom. cod. Dauisius Lips* 107. Saucia] Arida *coniec. Arntz* 108. situ] sinu *cod. Arntz* 110. seniore uiro] se more uiri *Urb* 112. Argentis] Algentis *Taur* 114. at sacer] ac sacrat *Urb* · ipsam] ipsum *Urb* istam *Vonck* ipse *coniec. Arntz* 115. mactatur] mox statur *Vonck*

- Auxilio uentura docet, quod sanguine fuso
 120. Humana pro gente pius occumberet agnus.
 Loth Sodomae fugiente chaos, dum respicit uxor,
 In statuam mutata salis, stupefacta remansit,
 Ad poenam conuersa suam : quia nemo retrorsum,
 Noxia contempti uitans discrimina mundi,
 125. Aspiciens, saluandus erit, nec debet arator
 Dignum opus exercens, vultum in sua terga referre.
 Ignibus innocuis flagrans apparuit olim
 Non ardens ardere rubus, nec iuncta calori
 Materies alimenta dabat, nec torrida uiuens
 130. Sensit damna frutex, sed amici fomitis aestu
 Frondea blanditae lambebant robora flammae.
 Mitis in immitem uirga est animata draconem,
 Per flexos sinuata globos, linguisque trisulcis
 Squamea colla tumens, inimicos ore chelydros
 135. Sorbuit, et proprii redit in uirgulta rigoris.
 Peruia diuisi patuerunt caerula ponti
 In geminum reuoluta latus, nudataque tellus
 Cognatis spoliatur aquis, ac turba pedestris
 Intrat in absentis pelagi mare, perque profundum
 140. Sicca peregrinas stupuerunt marmora plantas.
 Mutauit natura uiam, mediumque per aequor
 Ingrediens populus, rude iam baptisma gerebat:
 Cui dux Christus erat ; clamat nam lectio, Multas
 Vox Domini super extat aquas ; uox denique uerbum est,
 145. Verbum Christus adest, geminae qui consona legis
 Testamenta regens, ueterem patefecit abyssum,

119. fuso] Christi *Ald Parr codd. Arntz codd. Cell sched. Poelm* 120. occumberet] succumberet *Ott.2* procumberet *Ang^{corr} Parr* · agnus] caro Christi *W^{sl}* 121. Sodomae] Sodomis *Ott.1 Ott.2 Reg.1* Sodomi *Ott.1^{1m} Cant Sedomis Beda* 123. suam : quia] *post suam add. est Vat.1* · quia] quod *Parr alii* 125. Aspiciens] Respiciens *alii edd.* 126. uultum] multum *Beda* 128. ardens] audens *Barth* · ardere] ardore *W* · iuncta] uincta *Ott.2* uicta *Lips* 129. uiuens] uidens *W* uirens *cod. Lips* 130. amici] amicti *Lips* 131. blanditae] blanditae *Weitzius* 132. draconem] draconum *Reg.4* 133. flexos] flexus *Ott.1^{1m} Reg.1^{1m} ed. Basel* 135. redit] reddit *W* · rigoris] uigoris *W* 138. ac] et *Reg.1* at *Reg.2 Reg.5 Parr Cant* 141. uiam] uices *coniec. Burm* 142. Ingrediens] Incedens *Ald Cell Alm cod. Heins* · rude iam] iam *om. Rom* 144. denique] denuo *Parr* · uerbum est] est *om. Cell. Alm cod. Arntz Cant alii mss.* 145. *om. uersum Reg.2 Urb* · adest] at est *Reg.5 Ald.* 146. regens] gerens *Alb Ott.2 Reg.2 Reg.5 Vat.2 Ald Nebr Parr* ferens *W*

- Vt doctrina sequens planis incederet aruis.
 Quid referam, innumeras caelesti pane cateruas
 Angelicos sumpsisse cibos, nimbisque superni
150. Nectaris, aëria populum dulcedine pastum,
 In pluuiis habuisse dapes, et in imbribus escas?
 Rursus in exustis sitiens exercitus aruis,
 Qua nimium loca sicca diu, qua terra negatis
 Aëgra iacebat aquis, qua spes ablata bibendi,
155. Viuendique fuit, subitas arente metallo
 Hausit aquas, sterilique latex de rupe cucurrit,
 Et ieiuna nouum uomuerunt marmora potum.
 His igitur iam sacra tribus dans munera rebus,
 Christus erat panis, Christus petra, Christus in undis.
160. Angelicis tremefacta minis affatur asella
 Sessorem per uerba suum, linguaque rudenti
 Edidit humanas animal pecuale loquelas.
 Sol stetit ad Gabaon, mediique cacumine caeli
 Fixit anhelantem dilato uespere lucem,
165. Insolitus frenare diem, nec luna cucurrit
 Ordine pigra suo, donec populantibus armis,
 Feruidus ingentem gladius consumeret hostem,
 Coniurante polo : iam tunc famulata uidebant
 Sidera uenturum, praemisso nomine, Iesum.
170. Heliam corui quondam pauere ministri,
 Praebentes sine more dapes, alesque rapinis
 Deditus, atque auido saturans caua guttura rostro,
 Tradidit illaesam ieiunis morsibus escam.
 Nunc bonus Heliae, qui perfidus antea Noe,
175. Abluit in terris, quidquid deliquit in undis.
 Plenus at ille deo, postquam miracula terris
 Plura dedit, meritisque suis succedere dignum

150. aëria] aetherea *Poelm*^{ms} 151. pluuiis] plumis *Torn* · dapes, et] et *om.* W · imbribus] nubibus W 152. in exustis] inexhaustis W 153. qua] quia *coniec.* *Arntz* 156. Hausit] Ausit *Taur* · cucurrit] manauit *Alb Ang Ott.1 Reg.1 Reg.2 Reg.4 Reg.5 Vat.1^{2m} Vat.2 W Ald Cant cod. E Taur* manabat *cod. Arntz* saliuit *Parr sched. Poelm* 157. uomuerunt] uomuere *Rom* 158. igitur] iugiter *Vonck* 161. rudenti] rudendi W 165. Insolitus] Inualidus *Wopk* Insolidus *Wopk* · frenare] retinere W 166. pigra] plena W · armis] aruis *Vat.1^{1m}* 167. ingentem] in gentem *Ald* 168. tunc] tum *alii edd.* 169. praemisso] promisso *Reg.1^{1m fort} Rom W^{fort}* 171. Praebentes] Reddentes *Parr sched. Poelm* · rapinis] rapinae *cod. Arntz* 174. Nunc] Tunc W · antea] ante *Reg.1* ante ea *coniec. Cell* · Noe] Noemo *Reg.1^{fort} Noae alii edd* 177. Plura] Plurima W

- Haeredem propriae fecit uirtutis amicum,
 Aurea flammigeris euectus in astra quadrigis,
 180. Qua leuis aethereos non exprimit orbita sulcos,
 Sidereum penetrauit iter, curruque corusco
 Dexteriora petens, spatio maiore triumphum
 Duxit, et humani metam non contigit aeui.
 Quam bene fulminei praelucens semita coeli
 185. Conuenit Heliae! merito qui, et nomine fulgens,
 Hac ope dignus erat : nam si sermonis achiui
 Vna per accentum mutetur litera, sol est.
 Vltima labentis miseratus tempora lucis,
 Ter quinos quondam regi deus addidit annos,
 190. Vsus iure suo, patefactaque limina claudens
 Mortis, ab occasu uitam conuertit in ortum.
 Ionas puppe cadens, ceto sorbente uoratus,
 In pelago non sensit aquas, uitale sepulcrum,
 Ne moreretur, habens, tutusque in uentre ferino,
 195. Depositum, non praeda fuit, uastumque per aequor
 Venit ad ignotas inimico remige terras.
 Quum, spirante deo, babylonia sacra negarent
 Tres una cum mente uiri, durumque subirent
 Exitium saeui chaldaea lege tyranni,
 200. Cuius Achaemeniam rabies accenderat iram
 Plus fornace sua, medios truduntur in ignes,
 Nil audente rogo, tantoque ardore calentes
 Cordis, imagineae uincunt incendia poenae
 Igne animi. O quanta est credentium gloria! flammis
 205. Ardentis fidei restincta est flamma camini.
 Digna sed immitem mox perculit ultio regem.
 Nam quod ab humana uecors pietate recessit,

181. Sidereum] Siderium *Reg.1* 182. Dexteriora] Exteriora *Parr* Deteriora *Mon. Vet.1*
 meliora *Reg.1st* 185. merito qui] meritoque *Parr cod. Heins alii mss. et edd.* meritoque
 qui *Arntz* 186. Hac ope] Aethere *Parr* 187. mutetur] mutatur *Beda* 189. addidit]
 addit *Rom* 190. patefactaque] patefacta *Vat.2* · limina] lumina *Rom^{1m} Urb Vat.2 Parr*
cod. Arntz^{2m} 192. puppe] quippe *Rom^{ms} Urb* 195. Depositum] Depositus *Alb Ang*
Ott.1^{1m} Ott.2 Reg.5 Rom Urb Vat.1 Vat.2 W Ald Parr cod. Arntz^{2m} Lips 197. spirante]
 inspirante *Reg.4 conspirante Urb* 198. durumque] dirumque *Ott.1 Ott.2 Reg.5 Ald*
Parr Lips sched. Poelm 200. accenderat] accenderet *alii edd.* 201. truduntur] traduntur
W 202. audente] urente *Alb Ang Ott.1^{1m} Ott.2 Reg.1st Reg.2 Reg.5 Rom Urb Vat.1 Vat.2*
W Ald Parr Torn.2 Cantabr Lips sched. Poelm Torn.1 Torn.3 ardente Fabr Poelm alii
laedente cod. Arntzst · tantoque] tantumque *Cell Prosa cod. Lips Taur* 204. O quanta] O
om. Vat.1 Parr

- Agrestes pecudum consors fuit ille per herbas,
Aulica depasto mutans conuiuia foeno.
210. Pronus ab amne bibit, septenaque tempora lustrans,
Omnibus hirsutus siluis, et montibus errat.
Nec minus et Darii furuerunt iussa tyranni.
Ecce etenim sceleri scelus addidit ira furentis,
Hebraeumque decus Daniel decernitur insons
215. Ieiunis cibus esse feris, sed bellua justo
Mitis facta uiro, sanctos ne laederet artus,
Coepit amare famem, rabies mollita furorem
Deposuit, saeuisque in faucibus ira quieuit,
Et didicere truces praedam seruare leones.
220. Dic, ubi sunt, natura, tuae post talia leges?
Quis toties tibi iura tulit? quis tartara iussit
Translatum nescire uirum, sterilemque marito
Fecundauit anum, sacram praecepit ad aram
Sponte uenire pecus, muliebres transtulit artus
225. In simulacra salis : ramos incendia passos
Non ardere dedit : uirgultum soluit in anguem;
Per pelagus siccauit iter : mirabile nimbis
Manna pluit, saxo latices produxit ab imo:
Quadrupedem fari plano sermone coegit:
230. Suspensis rapidas elementis distulit horas:
Per uolucres hominem pasci dedit atque coruscis
In caelum transuexit equis : iam morte grauato
Adiecit tria lustra uiro : praedonis in ore
Naufragio fundauit opem : flagrante camino
235. Seruauit sub rore pios : per pascua regem
Pauit, ut hirsutam pecudem, rictusque leonum,

210. lustrans] lustrat *Reg. 4 alii mss.* 211. et] in *Reg.4* · errat] errans *alii mss.* 212. furuerunt] feruerunt *Grun Parr Cantabrig Edimburg* 213. om. *Ang. Alb. Ott.1^{1m} Reg.2^{1m} Reg.4 Reg.5 Rom Urb Vat.1^{1m} Vat.2 W Ald Arntz Parr Cant cod. Heins ed. Lips* · etenim] aliud *Ott.2 cod. Burm cod. E* 221. quis toties] qui toties *Reg.1^{1m} cod. E^{1m}* · quis tartara] qui tartara *alii mss. et edd.* 222. sterilemque] sterilique *coniec. Areu.* 223. sacram] Saram *Ott.2 alius msst* 228. pluit, saxo] *post pluit add. qui Reg.5 Vat.2 Ald* · produxit] producit *Poelm* · imo] icto *coniec. Arntz uno Parr* 229. plano] pleno *cod. Arntz Burm sched. Poelm alii edd* 230. suspensis] suspensus *nonnulli* · distulit] abstulit *Reg.4^{corr} W* 231. uolucres] uolucrum *Vat.2 Ald uolucrumque Alb Ott.2 Reg.5 W* · pasci] pisci *Vat.2* · atque] ille *Rom Urb* 232. iam morte] *post iam add. in nonnulli* 234. Naufragio] Naufrago *Ott.1^{1m} Urb Naufrago Fabr cod. Arntz Mon Poelm Vet.1 Vet.2 alii edd.* 235. sub] de *Reg.1* 236. rictusque] ritusque *Ott.2 W uictusque Poelm*

- Instimulante fame, iussit nescire furorem?
 Nempe creatori (cuius quaecumque uidentur
 Seu quaecumque latent, et rerum machina sermo est)
240. Omne suum famulatur opus, sequiturque iubentis
 Imperium, quocumque trahit sententia nutu.
 Heu! miseri, qui uana colunt, qui corde sinistro
 Religiosa sibi sculpunt simulacra, suumque
 Factorem fugiunt, et, quae fecere, uerentur.
245. Quis furor est, quae tanta animos dementia ludit?
 Vt uolucrum, turpemque bouem, tortumque draconem,
 Semihominemque canem supplex homo plenus adoret?
 Ast alii solem, caecatis mentibus acti,
 Affirmant rerum esse patrem, quia rite uidetur
250. Clara serenatis infundere lumina terris,
 Et totum lustrare polum, quum constet ab istis
 Motibus, instabilem rapidis discursibus ignem
 Officium, non esse deum, quique ordine certo
 Nunc oritur, nunc occiduas demissus in oras
255. Partitur cum nocte uices, nec semper ubique est,
 Nec lumen fuit ille manens in origine mundi,
 Quum geminum sine sole diem nouus orbis haberet.
 Sic lunae quoque uota ferunt, quam crescere cernunt,
 Ac minui, stellisque litant, quae luce fugantur.
260. Hic laticem colit, ille larem, sed iungere sacris
 Non audent inimica suis, ne lite propinqua

237. Instimulante] Instigante *sched. Poelm* 239. sermo] serua *Burm Dauisius Wopk alii edd.* 241. Imperium] Imperii *Wopk.* · quocumque] quacumque *Alb Ang^{fort} Ott.1 Reg.2 Reg.5 Rom Urb Vat.1 Ald Parr quemcumque Reg.1^{1m} quaecumque Ott.2 Reg.4 · sententia] patientia *Wopk.* · nutu] nutum *Reg.1^{1m} Wopk.* 242. uana] fana *Alb Ang Ott.1^{1m} Ott.2 Reg.2^{2m} Reg.5 Rom Vat.1 Vat.2 W Ald Cant cod. Arntz^{1m} ana Urb ras. prima litt.* 243. sculpunt] scalpunt *W Ald* · suumque] deorum *nonnulli* 244. et] ea *Reg.5 Vat.1 W Ald* 245. animos] animas *Ott.1 animis coniec. Arntz* · ludit] fallit *Ott.2 cepit cod. Arntz* 246. Vt] Et *Ott.2* · tortumque] toruumque *Rom cod. Arntz* 247. uersus post 272 *Reg. 4* · plenus] pronus *Ott.1^{2m} Reg.1^{2m} Reg.2^{2m} Ald Arntz Wopk totus Reg.2^{8l} integer Prosa* 248. acti] actu *Vat.1* 251. constet] constat *Ott.1^{1m} Reg.1* 252. discursibus] decursibus *Vat.1 discordibus Vet.1* 253. Officium] Officio *W* 254. demissus] dimissus *alii mss. et edd. demersus W* · oras] horas *Reg.1 alii mss. et edd. fines Reg.1^{8l} horis Prosa* 255. ubique est] est *om. Urb* 256. Nec] Hoc *W* 257. geminum] genitum *Reg.4 Vat.1^{1m} geminam Ang* 258. quam] quia *Parr qui cod. E* 260. laticem] latices *W lapidem coniec. Cannegieter* · sed] hi *sched. Poelm* 261. Non ... ne] nec ... nec *W Post hunc uersum add. W humida uis siccum dispergat in aera numen**

- Aut rogas exiguas desiccet fortior undas,
 Aut ualidis tenues moriantur fontibus ignes.
 Arboreis alius ponit radicibus aras,
 265. Instituitque dapes, et ramos flebilis orat,
 Vt natos, charamque domum, dilectaque rura,
 Coniugique fidem, famulos, censumque gubernent.
 Lignee, ligna rogas, surdis clamare uideris,
 A mutis responsa petis, quae iura domorum
 270. Hac ratione regunt, si caesa securibus actis
 Ardua pendens sustentent culmina tecti,
 Aut subiecta focus dapibus famulentur edendis.
 Nonnulli uenerantur olus, mollesque per hortos
 Numina sicca rigant, uerique hac arte uidentur
 275. Transplantatorum cultores esse deorum.
 Plura referre pudet, sanctoque in carmine longum
 Vel damnare nefas, ne mollia sentibus uram
 Lilia, purpurei neu per uiolaria campi
 Carduus, et spinis surgat paliurus acutis.
 280. Iam satis humanis erroribus addita monstra
 Risimus, aut tales potius defleuimus actus.
 Nunc coeptam iuuat ire uiam, montemque per altum
 Nitentes firmare gradus; properemus in urbem,
 Libertatis opem, radians ubi regia fuluis
 285. Emicat aula tholis, ubi dantur digna petenti,
 Quaerenti spes certa manet, claustrisque remotis,
 Peruia pulsanti reserantur limina cordi.
 Hic est ille lapis reprobus, quem uertice gestat
 Angulus, atque oculis praebet miracula nostris,

264. ponit] ponitur *Reg.4* 266. charam] charamque *Reg.5* 267. Coniugique] Coniugii
Nebr · censumque] censusque *Ott.1 Reg.2^{1m} Reg.5 Vat.1^{corr} Vat.2 Ald* 268. Lignee ligna]
 lignea signa *Wopk* 270. regunt] regant *Cannegieter* · si caesa] si scissa *W* sic caesa
Cannegieter · actis] axis *Wopk* 271. sustentent] sustentant *alii edd.* 272. subiecta]
 subiuncta *Reg.4 iniecta coniec. Areu.* adhibita *Prosa* · focus] foci *Poelm* · famulentur]
 famulantur *alii mss. et edd.* 274. uerique] uiridique *Reg.4* 276. pudet] pudet *Reg.4* ·
 longum] *post* longum *add. est Ott.2* 278. neu] ne *Urb W* 279. et] ex *Vat.1* · acutis]
 acutus *Reg.4* 280. addita] edita *Burm Wopk* 281. tales potius] *transp. alii edd.* 282.
 iuuat] iuuat *Reg.4 placet ed. Lips sched. Poelm* · altum] alium *Arntz* 283. in] ad *Rom*
 284. opem] ope *Alb Ang Ott.2 Reg.5 Vat.1 Vat.2 W Ald* · Libertatis opem] Libertas ubi
 opem *Wopk* 285. tholis] tolis *Vat.1^{1m} thoris Vat.1^{2m}* · petenti] potenti *Ott.1^{corr}* 286.
 Quaerenti] Quaerentis *Vat.1^{1m} Quaerentem Parr sched. Poelm* 289. Angulus] Angelus
Reg.4

290. Cuius onus leue est, cuius iuga ferre suaue est.
 Per digesta prius ueteris miracula legis
 Rettulimus, sancti coniuncto spiritus actu
 Quae genitor socia nati uirtute peregit.
 Per digesta rudis necnon miracula legis,
295. Dicemus, sancti coniuncto spiritus actu
 Quae natus socia patris uirtute peregit.
 Semper ut una manens deitatis forma perennis,
 Quod simplex, triplicet, quodque est triplicabile, simplet.
 Haec est uera fides, hanc spreuit habere salutem
300. Arrius infelix, qui curua per auia rectum
 Flectere nisus iter, foueam delapsus in atram
 Corruit, et tetri mersus petit ima profundi:
 Tam uacuuus sensu, iustae quam tempore poenae,
 Visceribus fuis, uacuuus quoque uentre remansit.
305. Demens, perpetui qui non imitanda parentis
 Iura, caducorum gradibus simulauit honorum.
 Namque homines inter natum genitore minorem
 Lex carnalis habet, quoniam pater ipse parentis
 Filius ante fuit : mox et qui filius est nunc,
310. Afforet esse pater ; sic per genus omne nepotum
 It noua progenies, et aui numerantur auorum.
 At Dominus, uerbum, uirtus, sapientia, Christus,
 Et totum commune Patris, de lumine lumen,
 De solo solus, cui nec minus est Patre quidquam,
315. Nec, quo crescat, habet, genitus, non quippe creatus,
 Ipse est principium : nam sicut clarus habetur
 In genitore manens, genitor quoque clarus in ipso
 Permanet, et rerum caput est Deus unus ubique.
 Non quia qui summus pater est, et filius hic est,

290. Cuius onus leue est] est leue cuius onus *Arntz Cell Grun* · leue] lene *Parr coniec. Arntz coniec. Burm laeue Fabr* **291.** Per digesta] *Perdigesta coniec. Barth* **292.** coniuncto] *coniunctos Reg.5 Ald^{p. scr.}* · spiritus] *flaminis Reg.5 Ald^{p. scr.}* **295.** *om. Reg.5* · Dicemus] *Dicendus Urb* **298.** triplicabile] *triplicabilis Ott.1^{1m}* · simplet] *simplex Reg.1 Reg.4 Fabr Parr Lips Mon Vet.1 implet Ott.1^{1m} adunet Ott.1^{gl}* **299.** *om. Ott.1^{1m}* **300.** curua] *cuncta Arntz* **301.** nisus iter] *iter nisus Rom* · nisus] *uisus Vet.1* · delapsus] *dilapsus Reg.1 Rom Vat.1^{1m} Ald* **305.** qui] *quia Reg.4* **306.** simulauit] *similauit Alb Ott.1^{2m} Reg.1 Reg.2 Reg.4 Reg.5 Rom Vat.1 alii mss.* **308.** parentis] *parenti W* **309.** est nunc] *nunc est alii edd.* **311.** It] *Id Rom In Fabr Poelm* **313.** Et] *Est Arntz* · totum commune] *post totum add. est Vat. 1* **314.** qui] *cui sched. Poelm* · minus] *minor Ott.1^{1m} sched. Poelm* **316.** *om. uersum cod. E add. mg.*

320. Sed quia quod summus pater est, et filius hoc est.
Sic ait ipse docens : Ego in Patre, et Pater in me est.
Rursus : Ego, atque Pater, unum sumus. Arrius VNVM
Debet scire, SVMVSque Sabellius esse fatendum.
Iste fidem ternam, ast hic non amplectitur unam.
325. Ambo errore pares, quamquam diuersa sequentes;
Qualiter assueti uarias producere sectas,
Impugnant sua dicta uiri, qui brachia nudis
Ostentant exserta humeris, nil tradere docti.
Sed tantum certare cati, prudentia quorum
330. Stulta iacet, quia uana deo est sapientia mundi.
Hic loquitur nimis, ille tacet, hic ambulat, hic stat;
Alter amat fletus, alter crispere cachinnum,
Diuersisque modis par est uesania cunctis.
Interea dum rite uiam sermone leuamus,
335. Spesque, fidesque meum comitantur in ardua gressum,
Blandius ad summam tandem peruenimus arcem.
En signo sacrata crucis uexilla coruscant:
En regis pia castra micant, tuba clamat herilis,
Militibus sua porta patet ; qui militat intret:
340. Ianua uos aeterna uocat, quae ianua Christus.
Aurea perpetuae capietis praemia uitae,
Arma quibus Domini tota uirtute geruntur,
Et fixum est in fronte decus. Decus, armaque porto,
Militiaeque tuae, bone rex, pars ultima resto.
345. Hic proprias sedes, huius mihi moenibus urbis

320. quod] quidquid *Beda* · summus] sumus *Ott.1* summis *sched. Poelm* · et] quia *cod. Arntz* 321. ait] agit *Vet.1* · docens Ego] *post* docens *add. et Cap Poelm alii edd. Post* Ego *add. et nonnulli* 322. atque Pater] Pater atque *Arntz* · unum sumus] sumus unum *Arntz* · sumus. Arrius] *post* sumus *add. Si Taur* 323. sumusque] summusque *Reg.4* sumus *Reg.5 Ald simulque Parr sched. Poelm* 324. Iste] Ille *Arntz* · ternam] trinam *recent.* 325. quamquam] quamuis *Arntz* · sequentes] sequantur *alii mss. et edd. sequatur Rom* 328. Ostentant] Ostendunt *alii mss. et edd.* 331. hic stat] ille stat *W* 332. cachinnum] cachinnos *Ott.1 Reg.5 Ald* 335. comitantur] comitentur *Reg.4* 337. crucis] ducis *Vet.1* 338. tuba] turba *Poelm* · clamat] cantat *W* clangit *coniec. Areu.* 339. intret] intrat *W* 340. ianua Christus] *post* ianua *add. Est Rom^{1m} Urb Post* Christus *add. est Alb* 341. praemia] gaudia *Parr sched. Poelm* 343. fronte decus] *om.* decus *Rom Vat.2* 345. hic] hae *coniec. Areu.* · proprias] propriae *Ang Ott.1 Ott.2 Reg.2 Reg.5 Rom Urb Vat.1 Vat.2 W Ald Arntz Parr cod. Barth cod. Lips sched. Poelm* · sedes] sedis *Ang Ott.1 Ott.2 Reg.2 Reg.5 Urb Rom Vat.1 Vat.2 Ald Arntz Parr cod. Barth cod. Lips sched. Poelm* · huius mihi] cuius tu *W*

- Exiguam concede domum, tuus incola sanctis
 Vt merear habitare locis, alboque beati
 Ordinis extremus conscribi in secula ciuis.
 Grandia posco quidem : sed tu dare grandia nosti.
350. Quem magis offendit, quisquis sperando tepescit.
 Christe, faue uotis, qui mundum in morte iacentem
 Viuificare uolens, quondam terrena petisti
 Caelitus, humanam dignatus sumere formam,
 Sic aliena gerens, ut nec tua relinquere posses.
355. Hoc Matthaeus agens, hominem generaliter implet,
 Marcus ut alta fremit uox per deserta leonis,
 Iura sacerdotis Lucas tenet ore iuuenci.
 More uolans aquilae, uerbo petit astra Ioannes.
 Quatuor hi proceres una te uoce canentes,
360. Tempora ceu totidem, latum sparguntur in orbem.
 Sic et apostolici semper duodenus honoris
 Fulget apex numero, menses imitatus, et horas,
 Omnibus ut rebus totus tibi militet annus.
 Hinc igitur ueteris recolens exordia mortis,
365. Ad uitam properabo nouam, lacrymasque serendo,
 Gaudia longa metam : nam qui deflemus in Adam,
 Semina mittentes, mox exsultabimus omnes,
 Portantes nostros, Christo ueniente, manipulos.

347. beati] beari *sched. Poelm* 348. Ordinis extremus] *Post Ordine add. et sched. Poelm* ·
 ciuis] cinis *W* 351. uotis qui] coeptis quod *Ott.2* 353. formam] carnem *cod. Heins*
 354. posses] possis *Reg.2^{1m}* nosces *Reg.2^{supr} Reg.4 alii* 355. agens] aiens *Reg.1^{2m} Ald*
 scribens *Reg.1^{8l}* ait qui *Reg.5 Ald corr. p. scr.* 357. sacerdotis] sacerdotii *Ott.1^{2m} Ott.2*
Reg.1 Reg.2 Reg.4 Reg.5 Rom Urb Vat.1 Vat.2 W Ald Parr cod. Arntz Cant alii sacerdotum
ed. Lips 359. una te] unate *Prosa* 362. imitatus] imitatur *Rom Urb* 364. Hinc] Hic
Urb · ueteris] ne terris Urb · mortis] mundi Taur 366. nam] nos *Reg.2^{8l} Poelm sched.*
Poelm · qui] quos Reg.2^{1m} quod Ang Vet.1 · deflemus] defleuimus Alb Rom Urb · in
Adam] [in] Adam Urb 368. nostros Christo] *transp. Rom*